

AB'NİN İLK CİDDİ ORTA ASYA GİRİŞİMİ

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Analiz No : 2025 / 12

27.03.2025

3-4 Nisan 2025 tarihlerinde, Avrupa Konseyi Başkanı António Costa ve Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula Von der Leyenin katılacağı Avrupa Birliği (AB)-Orta Asya Zirvesi ilk kez düzenlenecektir. Zirve, Özbekistanın başkenti Semerkantta Özbekistan Cumhurbaşkanı Shavkat Mirziyoyevin ev sahipliğinde gerçekleşecektir. Zirveye Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan liderleri de katılacaktır.

Zirve, ABnin Orta Asya ile ikili ilişkileri yoğunlaştırma konusundaki jeopolitik ilgisini ortaya koyması ve bölgesel işbirliğinin geliştirmesi için önemli bir girişimdir[1]. Rusya Ukrayna savaşı ve Afganistandaki devam eden gelişmelerle değişen jeopolitik manzara göz önüne alındığında, AB ile Orta Asya arasındaki ilişkiler yıllar içinde stratejik önem kazanmıştır.

Avrupa Konseyi Başkanı António Costa, düzenin ve parçalanmanın hâkim olduğu bir dünyada vurgusu yaparken, AB için tek geçerli çözümün, barış ve refahı ilerletmek için daha güçlü ortaklıklar kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Çok kutuplu bir dünyanın, daha fazla ve özel işbirliklerini gerektirdiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda, İlk AB-Orta Asya Zirvesi, uluslararası hukuka tam saygı çerçevesinde barış, güvenlik ve sürdürülebilir kalkınma için birlikte çalışılması açısından önem taşımaktadır[2].

Nisan ayında gerçekleşecek zirvede AB yetkilileri, karşılıklı çıkar alanlarında işbirliğini artırma taahhüdünün altını çizeceğini, bu alanlar arasında bölgedeki ve AB ile olan ulaşım ve dijital bağlantı, yeraltı kaynakları, ekonomik ve güvenlik işbirliği ile enerji geçişlerinin yer alacağını belirtmiştir[3].

AB için Orta Asyanın Önemi

AB ile Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki üst düzey ilişkiler son yıllarda yoğunlaşmıştır; Ekim 2022de Kazakistanda ve Haziran 2023te Kırgızistanda iki liderler toplantısı

düzenlenmiştir. Ayrıca, en son 2023te Lüksemburgda gerçekleşen çok sayıda bakanlar düzeyinde görüşme yapılmış ve AB ile Orta Asya arasındaki bağları derinleştirmek için ortak bir yol haritası oluşturulmuştur. Söz konusu yol haritası, bir zirve düzenleme taahhüdü de dâhil olmak üzere, bölgeler arası diyaloğu geliştirmek için somut eylem noktalarını belirlemiştir.

AB, 2019da Orta Asyaya yönelik yeni bir Strateji kabul etmiş; bu strateji, bölgenin AB çıkarları için artan stratejik önemini vurgulamış ve yıllardır süregelen bölgesel işbirliğindeki olumlu gelişmelere dayanmaktadır. Güncellenen strateji, Orta Asya ülkeleriyle daha güçlü, modern ve dışlayıcı olmayan bir ortaklığı teşvik etmeyi amaçlayarak bölgenin sürdürülebilir, daha dirençli, müreffeh ve birbirine daha sıkı bağlı bir ekonomik ve siyasi alan olarak gelişmesini hedeflediğini belirtmektedir.

AB yetkilileri, ABnin bölge için ikinci büyük ticaret ortağı olduğunu ve aynı zamanda bölgedeki yatırımların yüzde 40ından fazlasının kaynağı olarak en büyük yatırımcı konumunda olduğunu belirtmektedir.

Orta Asyanın Geç Fark Edilen Potansiyeli

Orta Asya Cumhuriyetlerinin son yıllarda AB için öneminin arttığı açıktır. Bununla beraber, Orta Asya, Türkiyenin dış politika radarına ciddi anlamda Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla, yani 1991de girmiştir. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistanın bağımsızlıklarını kazanması, Türkiye için tarihsel, kültürel ve dilsel bağlara dayalı bir fırsat penceresi açmıştır. Bu dönem, Türkiyenin Türk Dünyası vizyonunu şekillendiren dönüm noktası olmuştur.

Türkiye, Orta Asyada ekonomik, kültürel, diplomatik ve güvenlik alanlarında çok yönlü girişimler başlatmıştır. Bu girişimlere somut örnekler verilebilir. 1992de kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Orta Asyada kalkınma yardımları, altyapı projeleri ve eğitim programlarıyla Türkiyenin yumuşak gücünü artırmıştır. Bir diğer örnek, Türk Devletleri Teşkilatıdır (TDT). 2009da Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi) olarak kurulmuş, 2021de Türk Devletleri Teşkilatına evrilmiştir. TDT, ortak ekonomi, güvenlik ve kültürel işbirliğini hedeflemektedir.

Ekonomi ve Enerji alanında Türkiye Orta Asya Cumhuriyetleri ilişkileri gelişmektedir. Türkiye ile Türkmenistan arasında yapılan son anlaşma ise Türkmen gazının sınırlı hacimde de olsa Avrupaya ulaşmasını sağlamayı hedeflemektedir[4]. Hatırlanacağı gibi, ABnin 1993te başlattığı Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA)[5], Türkiyenin Orta Asya ile Avrupa arasında bir ana aks olması hedefiyle uyumludur. Türkiye, bu projede aktif rol almış ve ABden lojistik olarak desteklenmiştir[6]. Günümüzde bu ana aks Orta Koridor olarak hayata geçmiştir. AB, Türkmen gazının Türkiye üzerinden Avrupaya taşınması fikrine de prensipte sıcak bakmıştır. Bu yeni gelişme, Türkiyenin Doğu ile Batı arasında bir enerji merkezi konumuna ilave bir güç katmaktadır.

Türkiyenin AB üyelik sürecinin 2019da askıya alınması, AB ile Orta Asyada ortak projeleri zorlaştırmıştır. AB, Türkiyenin girişimlerini kendi stratejisine entegre etmek yerine,

doğrudan Orta Asya (Kazakistan[7], Kırgızistan[8], Özbekistan[9], Tacikistan[10], Türkmenistan[11]) ülkeleriyle EPCAlar (Gelişmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları Enchanced Partnership and Cooperation Agreement) müzakere etmeyi tercih etmiştir. Bu anlaşmalara Türkiye dahil edilmemiştir.

Orta Asya, Türk dış politikasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle 1991den beri TİKA, TDT ve ekonomik girişimler gibi adımlarla bölgeye yönelik tutarlı bir politika izlenmiştir. AB, bu girişimlere kısmen olumlu yanıt vermiş olsa da ABnin kendi Orta Asya stratejisi ve Türkiye ile ilişkilerindeki belirsizlik, tam bir işbirliğini engellemiştir. 3-4 Nisan 2025 tarihlerinde gerçekleşmesi planlanan AB-Orta Asya Zirvesi, Türkiye AB arasında bir diyalog başlatmak için bir fırsat olarak dikkat çekmektedir. ABnin Orta Asyaya ilgisi memnuniyet vericidir. Orta Asya, ABnin özellikle ilgilenmesi gereken bir coğrafyadır. Anlaşılmaktadır ki, AB de Orta Asyada önemli bir aktör olmanın yollarını aramaktadır. Özellikle de bu coğrafyanın yeraltı zenginliklerinde pay sahibi olma niyeti taşıdığı ortadadır. ABnin Orta Asya Cumhuriyetleriyle imzaladığı ikili anlaşmalar önemlidir, ancak AB bu coğrafyada somut kazanımlar elde etme niyeti ile hareket ederken Türkiye ile işbirliği içinde başarılı olabileceği önemle vurgulanmalıdır.

**Görsel: https://www.martenscentre.eu/blog/eu-central-asia-an-underdeveloped-relationship/.*

[1] First EU Central Asia Summit To Take Place on 3-4 April 2025, *Delegation of the European Union to Uzbekistan*, 13 Şubat 2025, https://www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan/first-eu-central-asia-summit-take-place-3-4-april-2025_en?s=233.

[2] First EU Central Asia Summit To Take Place on 3-4 April 2025, *Delegation of the European Union to Uzbekistan*, 13 Şubat 2025.

[3] First EU Central Asia Summit To Take Place on 3-4 April 2025, *Delegation of the European Union to Uzbekistan*, 13 Şubat 2025.

[4] Rauf Mamadov, Doğal Gazda Yeni Dönem: Türkiye, Türkmen gazı ve Avrupayı Birbirine Bağlıyor, *Anadolu Ajansı*, 1 Mart 2025, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogal-gazda-yeni-donem-turkiye-turkmen-gazi-ve-avrupayi-birbirine-bagliyor/3496914.

[5] Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA), *Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/avrupa-kafkasya-asya-ulastirma-koridoru.tr.mfa.

[6] Avrupa Birliği Türkiye Orta Asyanın Çok Boyutlu Güvenliği, *TASAM*, 29 Nisan 2008, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/27/avrupa_birligi_-_turkiye_orta_asyanin_cok_boyutlu_guvenligi

.

[7] Enhanced Partnership and Cooperation Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and the Republic of Kazakhstan, *EUR-LEX*, 26 Ekim 2015, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016D0123.

[8] Kyrgyz Republic: Signing of Enchanced Partnership and Cooperation Agreement (EPCA) with the European Union, *European Union External Action*, 25 Haziran 2024, https://www.eeas.europa.eu/eeas/kyrgyz-republic-signing-enhanced-partnership-and-cooperation-agreement-epca-european-union_en.

[9] EU-Uzbekistan Agreement, *European Union*, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-asia/documents_en.

[10] Tajikistan: Negotiations on a new Enhanced Partnership and Cooperation Agreement with the EU, *European Union External Action*, 2 Haziran 2023, https://www.eeas.europa.eu/eeas/tajikistan-negotiations-new-enhanced-partnership-and-cooperation-agreement-eu_en.

[11] EU-Turkmenistan Relations, *European Union External Action*, 28 Şubat 2025, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-turkmenistan-relations_en.

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "AB'NİN İLK CİDDİ ORTA ASYA GİRİŞİMİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2025 / 12. Mart 27. Erişim Kasım 10, 2026. https://mail.avim.org.tr/tr/Analiz/AB-NIN-ILK-CIDDI-ORTA-ASYA-GIRISIMI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır